

HENRI E. DE SAGHER (1890-1940)

1923

Ieper, waar Prof. Dr. Henri E. de Sagher op 2 januari 1890 geboren werd, was toen in Westvlaanderen de stad die, meer nog dan Brugge, in intellectueel opzicht op zich zelf was ingesteld. Het verleden van de stad, een glorieus verleden, hoewel reeds lange eeuwen achter de rug, wekte nog steeds de bezielende belangstelling van de ontwikkelde kringen ter plaats. De stadsgeschiedenis had er ijverige beoefenaars en toegewijde lezers gevonden. Het stadsarchief was er meer dan elders een haard van studie, de stadsarchivaris een bekende en erkende figuur. In 1894 verzocht jhr. A. Merghelynck om ontslag op het archief, en tot zijn opvolger werd vader Emile de Sagher benoemd; daarmee was de weg voor de zoon gewezen.

Deze bleek schitterend begaafd; op het bisschoppelijke college waar hij de oude humaniora volgde, muntte hij uit in een klas, die als buitengewoon werd beschouwd. Reeds toen mocht de collegestudent zijn vader op het archief vergezellen, en nog voor hij de retorica verliet, had hij de historische literatuur over zijn stad doorgemaakt, en was hij het laatmiddeleeuwse geschrift meester geworden. Hij had bovendien beroemde figuren uit de wereld der historici leren kennen; H. Pirenne,

G. Des Marez, G. Espinas en tal van anderen waren herhaaldelijk op bezoek geweest bij zijn vader, die door bescheidenheid, grondige archiefkennis en hulpvaardigheid hun hoge waardering had afgedwongen, zoals N. Japikse het, ter gelegenheid van zijn afsterven in het „Nederlandsch Archievenblad” van 1917 openbaar getuigde. Het sprak in die omstandigheden van zelf dat Henri de Sagher zich op de universiteit in de sectie van de geschiedenis liet inschrijven. Op de Gentse Alma Mater, waar hij in 1907 aankwam, voelde hij zich onmiddellijk thuis. Hij wierp zich met geestdrift op de studie en leerde er, naast H. Pirenne, ook H. van Houtte als professor en geleerde kennen en hoogschatten. Hij werd door H. Pirenne naar de studie van de Vlaamse lakennijverheid georiënteerd, een onderwerp dat hem, als Ieperling, bijzonder aantrok.

Na de candidatuur in de geschiedenis, legde hij in 1910 het examen van de can-

didatuur voorbereidend tot de rechten af, en op 14 juli 1911 de eerste proef van het doctoraat in de letteren en wijsbegeerte. Hij was reeds volop aan het verzamelen gegaan van de literatuur en het archiefmateriaal voor zijn dissertatie, toen een plaats van archivaris op het Rijksarchief te Brugge vrij kwam. Hoewel hij nog zijn universitaire vorming niet voltooid had, aarzelde hij geen ogenblik: hij bood zich op 23 november 1911 voor het examen aan, werd de eerste gerangschikt en door ministerieel besluit van 30 december d. o. v. benoemd. Voor hem, die reeds als college-leerling met het archief vertrouwd was, bracht de loopbaan die hij gekozen had, geen verrassing. Het omvangrijke depot te Brugge kende hij weldra door en door; dat gaf hem gelegenheid om, naar het voorbeeld van zijn vader en met de hulpvaardigheid die deze kenmerkte, de bezoekers en lokale historici in hun navorsingen ter zijde te staan. Hij deed het met kennis en gezag, want die 22-jarige archivaris was geen onbekende meer.

In 1909, toen hij nog maar tweedejaars student was, had de redactie van „Archives Belges”, waarvan prof. dr. H. van Houtte deel uitmaakte, op hem beroep gedaan voor een levensbericht van A. Merghelynck. Dit stuk, het eerste dat van zijn hand verscheen, telde slechts vier bladzijden, maar het getuigde door de verzorgde bibliografie die hij aan de levensschets toevoegde, van een merkwaardige zin voor methode bij die pas negentienjarige student. De bijdrage viel ten andere in de smaak, en de redactie aarzelde niet hem van dan af regelmatig boekbesprekingen toe te vertrouwen. Nog vooraleer hij de universiteit in 1911 verliet, had hij al een belangrijke reeks boeken, daaronder zelfs een van zijn eigen professor H. Pirenne, in dat tijdschrift besproken. Een van die besprekingen gaf zelfs aanleiding tot een afzonderlijke bijdrage, die onder de titel: „Hollandse Lakens of Vlaamse Lakens?” in 1911 verscheen. Doch ook door andere tijdschriften werd hij aangesproken. De „Revue de l'Instruction Publique” nam in 1910 een uitvoerige studie van hem over de Brugse draperie op, en de „Musée Belge” verzocht om zijn medewerking voor haar „Bulletin”.

Het zal in die omstandigheden niemand verwonderen dat hij te Brugge onmiddellijk, als het ware, met opene armen ontvangen werd, niet alleen door de historische navorsers ter plaatse, waarvan velen, zoniet hem, dan toch zijn vader kenden, maar ook door de historische kringen, en daaronder vooral door de „Société d'Émulation”. Deze stelde onmiddellijk haar „Annales” voor hem open, en plaatste een studie van hem als eerste bijdrage in haar jaargang van 1912. Doch de nieuwe levenskring waarin hij zich te Brugge geplaatst zag, liet hem niet uit het oog verliezen dat er wel een einde was gesteld aan zijn studententijd, maar niet aan zijn universitaire vorming. Hij was er de man niet naar om zich met halve resultaten te vergenoegen, en het stond voor hem vast dat hij in zijn vrije uren zijn doctoraatsthesis zou voorbereiden, en zo spoedig mogelijk de doctorstitel verwerven.

Het werk aan het doctoraat vorderde echter minder snel dan hij wellicht verwacht had. Op de universiteit had hij zich met volle overgave aan de studie kunnen wijden; daar had hij professors gevonden voor wie hij verering had, en studiekameraden leren kennen, waarvan velen, bij verschil van levensopvatting,

de geestesdynamiek bezaten, die hem zelf bezielde. Te Brugge was het milieu volstrekt anders; belangstellende sympathie ontmoette hij er wel, waardering voor zijn werk ook, maar hij vond er niet de stimulerende kracht, die voor de bewerking van zijn doctorale dissertatie zo bevorderlijk kon zijn. Hij trad bovendien, precies op de verjaardag van zijn archivarisexamen, op 23 november 1912, in het huwelijk. Hij liet nochtans niet los; met onverzwakte ijver werkte hij door, verruimde de kring van zijn historische belangstelling, verzamelde teksten en nog teksten, las bijdragen en studies, nam overvloedige nota's en tekende eigen bedenkingen en ideeën op. Tussendoor leverde hij boekbesprekingen voor de „Archives Belges”, en bleef aan de „Annales” van de „Société d'Émulation” medewerken. Weldra echter werd het hem duidelijk dat hij zijn krachten te zeer verspreidde, en beseftte hij de noodzakelijkheid zijn wetenschappelijke bedrijvigheid op een bepaald punt te richten : de bewerking van zijn dissertatie. Al in 1913, is hij tot dat besef gekomen. Het bekende congres van de Belgische historici dat ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling in dat jaar te Gent ingericht werd, was hem een welkome gelegenheid om een balans van zijn onderzoekingen op te maken. In een bijdrage van een 40-tal bladzijden ontleedt hij het werk van de historici in verband met de middeleeuwse lakennijverheid niet alleen van Vlaanderen, maar van geheel Europa. Hij deed het op meesterlijke wijze, met een rijkdom, die van een ontzaglijke verruiming van zijn informatie getuigt, en hem in staat stelde de betekenis van de Vlaamse lakennijverheid in de middeleeuwse wereldeconomie in een helder licht te stellen. In 1914 gaat hij geheel in de verdere studie van de lakennijverheid op. Slechts een enkele boekbespreking en korte bijdragen in de „Biographie Nationale” laat hij verschijnen; zijn vrije tijd wordt uitsluitend aan het voorbereiden van de universitaire eindproef gewijd. In die omstandigheden vordert het werk snel, doch van overhaasting wil hij niet weten; hij is er de man niet naar, om de moeilijkheden, onder voorwendsel van onbelangrijkheid, uit de weg te gaan; hij houdt van sekure gegevens, en wil alleen op veilige grondslag tot een algemeen beeld komen. In de zomer van 1914 ziet hij de voltooiing van zijn werk in het verschiet; de ontwikkeling van de lakennijverheid in de kleine steden en de dorpen, die hij tot onderwerp van zijn dissertatie had genomen, heeft vorm gekregen. Hij kan aan de redactie beginnen, en weet nu dat hij volgend jaar zijn universitaire studies met de doctorshoed zal kunnen bekronen. Doch de omstandigheden zullen er anders over beschikken : in augustus 1914 vallen de Duitsers het land binnen, en zoals zovelen van zijn generatie, neemt hij in oktober de wijk naar Engeland. Daarmede had hij tegelijkertijd voorlopig afscheid genomen én van zijn geboortegrond, én van zijn wetenschappelijke arbeid.

In Engeland stelde hij zich ter beschikking van zijn regering; hij werd aan de Belgische diensten te Londen verbonden. De vier en half jaren, die hij van oktober 1914 tot mei 1919 in de hoofdstad van het Britse Rijk doorbracht, waren hem een rijke bron van ervaring; in dat toenmalige centrum van de wereldpolitiek werd zijn aandacht onweerstaanbaar aangetrokken door het drama dat zich tussen de grootmogendheden afspeelde, en onbewust wellicht beschouwde

hij wat zich onder zijn aandachtige ogen voordeed alsof het een gebeurtenis uit het verleden was. Hij noteerde feiten, ging er de waarheid van na, en zocht er de interpretatie van. Doch welke ervaringsrijkdom hem dat ook bracht, voor zijn wetenschappelijke vorming waren die jaren verloren tijd. Wel had hij nog werkdadige belangstelling voor de geschiedenis; hij schreef zelfs in de „Stem uit België”, over de ontwikkeling van de betrekkingen tussen Vlaanderen en Engeland, een studie die zowel om de overzichtelijkheid als om de persoonlijke visie een beter lot verdient dan in dat onvindbare vluchtelingenblad begraven te blijven, maar dat neemt niet weg dat, toen hij in mei 1919 naar België terugkeerde en zijn ambt op het Rijksarchief te Brugge opnam, hij eigenlijk beschouwd minder ver gevorderd was dan toen hij vertrok. In 1914 immers baadde hij volop in de bijzondere en prikkelende atmosfeer, die zo bevorderlijk is voor de voltooiing van een langjarige studie; na alles wat er sedert bijna vijf jaar gebeurde, was die atmosfeer nu spoorloos en wellicht onherstelbaar verdwenen. Dat kon hem wel hinderen, maar niet teneer slaan; nu meer dan ooit was hem de weg gewezen : onverwijd het doctoraat. Aan de voltooiing van zijn dissertatie nog voor de zittijd van 1919 viel vanzelfsprekend niet te denken, daar men reeds in de maand mei was. Noodgedwongen zou hij tot het volgende jaar moeten wachten; inderdaad in oktober 1920 werd hem de doctorshoed toegekend op een dissertatie met de titel : „La draperie dans les petites villes et les villages du sud-ouest flamand. Recueil de documents précédé d'un essai d'une historiographie de l'industrie drapière”.

Daarmede had hij eindelijk zijn universitaire vorming tot een goed einde gebracht. Zijn dissertatie was op uitstekende wijze ontvangen geworden, en hij begreep dat hij tegenover de wetenschap tot de uitgave ervan gehouden was. Aan die plicht zou hij zich niet onttrekken, doch hij wilde noch kon zich met een uitgave vergenoegen die niet in alle opzichten voldeed aan het hoge wetenschapsideaal dat hij zich voorhield. Hij wilde vooral het materiaal, dat hij verzameld had, uitbreiden met de teksten uit de plaatselijke archieven, die hij reeds voor de oorlog had leren kennen, doch niet grondig had kunnen bewerken, en daarom in zijn doctorale dissertatie niet had betrokken. Daarmee zag hij zich in een moeilijke toestand geplaatst. Het gold immers de kleine archieven van Noord-Frankrijk grondig te doorsnuffelen; dat moest ter plaatse gebeuren en zou veel tijd vragen, want bij gebrek aan geschoolde plaatselijke archivariissen was hij uitsluitend op eigen krachten aangewezen. Van een wetenschappelijk verlov van enige duur was er in die tijden op het Belgische Rijksarchief praktisch nog geen spraak. De enige uitweg was het behalen van een reisbeurs. Hij bood zich daartoe in 1921 aan en werd op 13 maart 1922 vanzelfsprekend tot laureaat uitgeroepen.

De vrije tijd, die hem voor de reis die hij zou aanvangen ter beschikking bleef, bood hem gelegenheid tot medewerking aan de „Société d'Émulation”. Hij was in het bestuur van dit genootschap opgenomen, en spande zich met volle toewijding in om de aloude „Annales”, die met ondergang bedreigd waren, terug op gang te brengen. Daarin slaagde hij volledig. Hij verleende bovendien zijn

medewerking aan de „Revue Belge de Philologie et d'Histoire”, die in 1922 het toonaangevende orgaan van de Belgische historici was geworden.

In 1923 ondernam hij de voorgenomen studiereis in de kleine Vlaamse steden langs de Frans-Belgische grens. De grondige wijze, waarop hij dit archief-onderzoek uitvoerde, trok de aandacht van zijn Noordfranse collega's, die hem in 1925 tot briefwisselend lid van de „Commission Historique du Département du Nord” benoemden. Als eerste en terloopse vrucht van zijn reis liet hij in 1923 een korte bijdrage over een terechtstelling te Hondschote in 1537 verschijnen, en bezorgde een uitstekende uitgave van de tekst van de costumen van de stad Lo. Dat waren, in zekere zin, nevenvruchten van zijn reis, teksten die buiten zijn klassieke specialiteit lagen, maar waarvan hij, met zijn ruime historische blik de betekenis had ingezien. Hij vergenoegde zich niet daarmee. Bij zijn opzoekingen had hij de gegevens die hij reeds vroeger verzameld had over de prijzen, aanzienlijk kunnen aanvullen, en deze bewerkte hij tot een kritische studie over de bronnen voor de statistiek van de graanprijzen in de 16^e eeuw. Die studie werd door de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis in haar „Handelingen” van 1924 gedrukt.

Op het ogenblik dat die studie verscheen, was reeds een nieuwe weg voor zijn wetenschappelijke loopbaan geopend. Op 20 oktober 1923 werd hij tot docent benoemd aan de Bijzondere Handelsschool te Gent en belast met de cursus „Nieuwste Geschiedenis van Handel en Nijverheid”. Voor hem, de specialist in de economische geschiedenis, die hij sedert zijn studentenjaren was, zal die leeropdracht bijzonder zijn meegevallen. De voorbereiding van die lessen nam niettemin een belangrijk deel in beslag van de tijd, die het archiefwerk hem vrijliet. Pas was hij daarmee klaar of hem werd door K.B. van 7 oktober 1925 in de Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte de cursus van Oorkondenleer der Middeleeuwen opgedragen, die door het overlijden van V. Fris vrijgekomen was. Hiermede was opnieuw beslag gelegd op de vrije uren die hem nog steeds, wegens zijn ambt van archivaris, karig waren toebedeeld. Hij vond nochtans de tijd om zijn medewerking aan de „Annales” van de „Société d'Émulation” en aan de „Revue Belge” voort te zetten. In 1926 leverde hij een bijdrage in de feestbundel van zijn oud-leermeester en collega H. Pirenne; het onderwerp waarop zijn keus viel, hield verband met de studie die hij tien jaar vroeger in de „Stem uit België” had uitgegeven, en met de lakennijverheid die hij nog steeds in bewerking had. Op 27 november 1927 werd hem een belangrijke leeropdracht in historische vakken aan de Faculteit der Rechten toegewezen. Bovendien had hij reeds vroeger enkele uren les in de week aan de Hogere Normalschool te Gent aanvaard, zodat zijn dagen, nu hij nog steeds op het archief werkzaam was, meer dan behoorlijk gevuld waren. Van tijd om zich op de voltooiing van het grote werk van de lakennijverheid toe te leggen was er in die omstandigheden praktisch geen spraak meer. G. Des Marez, voor wie hij meer dan gewone sympathie koesterde, kon hem overhalen een bijdrage voor de „Handelingen” van de Koninklijke Commissie voor de uitgave van de Oude Wetten en Verordeningen van België te leveren; hij liet er een paar teksten drukken, die hij

voor 1914 in het sedert vernielde stadsarchief van Ieper had afgeschreven. Het jaar daarna kwam hij voor de dag met de tekst van een vonnis van de Raad van Vlaanderen uit de 15^e eeuw. In een uitvoerig commentaar gaf hij een merkwaardige uiteenzetting van het zo eigenaardige schutrecht, de toen nog bloeiende compositiegebruiken, de diefstal en het misbruik van de foltering. Die grondige studie bewees dat zijn belangstelling voor de rechtsgeschiedenis, waarvan hij reeds vroeger blijk gegeven had, meer was dan een voorbijgaande bevestiging. Zij werd door de rechtshistorici zeer gewaardeerd, en toen de Koninklijke Commissie voor de Uitgave van de Oude Wetten en Verordeningen van België in 1936 uitzag naar een nieuw lid, viel de keus op hem. Een K.B. van 20 maart van dat jaar bekrachtigde die keus.

De uitvoerige bewerking van die rechtshistorische studie had hem veel tijd gevraagd; dat was hem mogelijk geworden dank zij een beslissing die zich al sedert einde 1927 opdroeg, doch waartoe hij eerst in 1929 overging: zijn verzoek tot ontslag op het Rijksarchief. Daar was hij sedert 1 oktober 1924 als adjunct-conservator te Gent werkzaam. Het ontslag werd hem met ingang van 1 november 1929 verleend.

Voortaan zou hij zich uitsluitend aan zelfstandige navorsing kunnen wijden en zijn levenswerk met volle kracht ter hand nemen. Hij begon met reizen naar de Noordfranse stadsarchieven te ondernemen, en was goed op dreef, toen het onderwijs in de paleografie vrij kwam. Hij stelde zich kandidaat en werd door K.B. van 4 maart 1930 benoemd. Het jaar daarop, toen H. Pirenne het professoraat aan de Gentse universiteit neerlegde, postuleerde hij voor de licentiecursus in de Economische Geschiedenis, en werd op 3 april 1931 benoemd.

Van die cursus hield hij bijzonder; hij verzamelde de ontelbare aantekeningen die hij sedert jaren had genomen, vulde ze aan, en bewerkte ze tot een geheel, dat als de ruwe bouw werd van een wereldgeschiedenis van de economie. Hij was daardoor de specialist van de Economische Geschiedenis op de Universiteit geworden; ook toen in 1937 een titularis voor dat vak in de Hogere School voor Handels- en Economische Wetenschap moest benoemd worden, was hij de aangewezen man. Hij werd op 22 juni 1937 met die leeropdracht belast. Van 1931 tot 1937 besteedde hij het grootste deel van zijn tijd aan de studie van zijn hoofdvak; hij liet weinig van zich horen en publiceerde nog slechts een korte bijdrage gaande over de wijze waarop een archief in de 16^e eeuw geordend werd.

Het overlijden van H. Pirenne gaf aanleiding tot de uitgave van een herdenkingsbundel waaraan de oud-leerlingen van de Gentse meester verzocht werden mede te werken. Zijn bijdrage ging over de toestand van de Vlaamse Lakennijverheid op het einde van de 16e eeuw, een onderwerp dat hij, evenals dat van de bijdrage tot het vroegere feestbundel Pirenne, ontleende aan de rijke documentatie die hij sedert zijn studententijd bijeengebracht had en nog steeds aanvulde. Het jaar daarna, liet hij in de „Annales” van de „Société d'Émulation” de tekst verschijnen van vijftiendeeuwse keuren uit Wervik, die hij in een Nederlands archief opgespoord had. Het zou zijn laatste publicatie worden.

In de zomer van 1938, bracht hij het groot verlof aan zee door, toen hem onverwachts een zware ziekte overviel. Hij zag zich gedwongen vooralsnog van het lesgeven af te zien; hij herstelde evenwel, doch langzaam, en ten slotte kon hij de nodige kracht opbrengen om opnieuw zijn kateder te bestijgen. Zijn verschijnen op de universiteit werd door zijn collega's en studenten met zichtbare sympathie begroet, en die bejegening ging hem naar het hart. Zijn gezondheid liet evenwel nog altijd te wensen over; hij moest zich zeer in acht nemen, doch dank zij omzichtigheid en zorgzaamheid scheen het getij begin 1940 definitief gekeerd.

Toen kwam mei 1940; als zovele landgenoten nam hij met zijn familie de wijk naar Frankrijk; zijn verzwakt gestel bleek niet bestand tegen de zenuwslappende zwerftocht en toen hij in juni naar zijn land terugkwam, was zijn gezondheidstoestand bedenkelijk. Hij moest volledige rust nemen, doch welke ook de zorgen waren waarmede hij omringd werd, toch kwam het fatale einde. Hij overleed te Drongen waar hij gevestigd was, op 1 augustus 1940.

Hij was pas vijftig jaren oud, had dertig jaren lang archieven en bibliotheken naar documentatie over de Vlaamse lakennijverheid afgezocht, een statige verzameling onuitgegeven teksten bijeengebracht, waarvan vele enig waren geworden omdat de originelen tijdens een van de beide wereldoorlogen waren ten onder gegaan. Persklaar was die verzameling zeker niet, maar dan toch zo ver bewerkt, dat het jammer om de wetenschap zou geweest zijn, ze ongedrukt te laten. Eerst toen de tweede wereldoorlog met zijn naweën achter de rug was, kon er spraak zijn van doeltreffende maatregelen in verband met dat levenswerk. Het getuigt van de grote achting en de werkdadige sympathie die de aflijvige onder zijn collega's genoot, en het strekt prof. dr. H. van Werveke tot eer dat hij zich geen moeite spaarde om tot een oplossing te komen die de oud-collega en zijn werk waardig was. In verbinding met de jongste zoon van de aflijvige, de h. Jan de Sagher, die intussen de studie van de geschiedenis aan de universiteit voltooid had, zag hij het handschrift in, en besloot tot de uitgave. Hij vond in dr. C. Wyffels, die zijn oud-leerling en deze van de aflijvige was, een medewerker, die met voorbeeldige ijver de nagelaten verzameling doorlas en ze, soms ten koste van vele opsporingen, aanvulde. Hij mocht bovendien op de werkdadige hulp rekenen van prof. dr. E. Coornaert (Parijs), en nam op zich, niet alleen de leiding en de wetenschappelijke verantwoording maar bovendien het dagelijkse nazicht van de uitgave. Het eerste deel van dit monument over de Vlaamse lakennijverheid verscheen in 1951; het tweede deel is thans ter pers. Daarmede werd een dienst van grote waarde bewezen aan de beoefening van de Vlaamse geschiedenis, bovendien werd daardoor voor het aanschijn van de wereld getuigd dat de Gentse School, zoals men de oud-leerlingen van H. Pirenne heet, de verering voor het werk van hun gemeenzame meester liet neerstralen op dat van diens leerlingen, en niet aarzelden om persoonlijk te voltooien wat tot schade van de wetenschap door een van hen, onvoltooid was nagelaten.

EG. I. STRUBBE

PUBLIKATIES VAN HENRI E. DE SAGHER

IN BOEKVORM

Recueil de documents relatifs à l'histoire de l'Industrie drapière en Flandre. Deuxième partie, Le Sud-Ouest de la Flandre depuis l'époque bourguignonne, publiés par les soins de J. DE SAGHER, H. VAN WERVEKE et C. WYFFELS. Deel I. Brussel, 1951 (Kon. Commissie voor Geschiedenis), in-4°, XXVII en 653 blz.; dl. II (ter pers.).

BIJDRAGEN IN TIJDSCHRIFTEN EN VERZAMELWERKEN

- A. Merghelynck. *Bio-bibliographie*. Archives Belges, dl. XI, 1909, p. 57-61.
Une étude récente sur l'industrie drapière à Bruges. Revue de l'Instruction Publique, dl. LIII, 1910, p. 282-307.
Hollandse lakens of Vlaamse lakens. Bulletin der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, dl. XIX, 1911, p. 412-432.
Une charte inédite de 1362, concernant la cloche des tisserands de Comines. Annales de la Société d'Emulation à Bruges, dl. LXII, 1912, p. 5-14.
A propos du Conseil de Flandre. Zelfde tijdschrift en jaar, p. 228-238.
Elisabeth, septième abbesse de Messines. Zelfde tijdschrift, dl. LXIII, 1913, p. 102-144.
Essai d'une historiographie de l'industrie drapière avant l'époque contemporaine. Annales du XXIIIe congrès archéologique et historique de Belgique, dl. II, Gent, 1913, p. 307-347.
Senave (Jacques-Albert), peintre. Biographie Nationale, dl. XXII, 1914-20, kol. 203-206.
Severyns (Emile, Corneille, Pierre), littérateur. Biographie Nationale, dl. XXII, 1914-20, kol. 352.
Smeyers (Marie), miniaturiste. Biographie Nationale, dl. XXII, 1914-20, kol. 833.
Smit (Baudouin de), écrivain ecclésiastique. Biographie Nationale, dl. XXII, 1914-20, kol. 846-47.
Sohier (Jean), peintre. Biographie Nationale, dl. XXIII, 1921-24, kol. 107-108.
Someren (Jacques van), écrivain ecclésiastique. Biographie Nationale, dl. XXIII, 1921-24, kol. 144.
Stalpaert (Marien), écrivain ecclésiastique. Biographie Nationale, dl. XXIII, 1921-24, kol. 583-84.
Een terechtstelling te Hondshoote in 1557. Annales de la Société d'Emulation à Bruges, dl. LXVI, 1923, p. 255-257.
Coutume, keuren et statuts de la ville de Loo. Bulletin de la Commission Royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances de Belgique, dl. XI, 1923, p. 97-141; 161-187.
Les sources statistiques de l'histoire du prix des céréales, spécialement dans les Pays-Bas. Bulletin de la Commission Royale d'Histoire, dl. LXXXVIII, 1924, p. 259-290.
L'immigration des tisserands flamands et brabançons en Angleterre sous Edouard III. Mélanges d'histoire offerts à Henri Pirenne, Brussel, 1926, dl. I, p. 109-126.
Documents relatifs au cahier primitif de la Coutume de la ville d'Ypres, 1535-62. Bulletin de la Commission Royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances de Belgique, dl. XII, 1928, p. 506-515.
Schutrecht, diefstal, compositie en pijniging in het vijftiende eeuwse Vlaamsche strafrecht. Annales de la Société d'Emulation à Bruges, dl. LXXII, 1929, p. 94-163.
Stoop (Josse), sculpteur. Biographie Nationale, dl. XXIV, 1926-1929, kol. 90-91.
Het stadsarchief van Bergen-Sint-Winoks om het midden van de 16e eeuw. Annales de la Société d'Emulation à Bruges, dl. LXXIV, 1931, p. 32-39.
Une enquête sur la situation de l'industrie drapière en Flandre à la fin du XVIe siècle. Etudes d'histoire, dédiées à la mémoire de H. Pirenne par ses anciens élèves, Brussel, 1937, p. 471-500.
Vijftiende eeuwse keuren van het vleesch en den visch uit Wervik. Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis „Société d'Emulation” te Brugge, dl. LXXXI, 1938, p. 166-185.